STABLE EUPHEMISMS VS. OCCASIONAL EUPHEMISMS

Oxana Chira

PhD, "Alecu Russo" State University of Bălți

Abstract: The article presents an overview of all the methods applied to form euphemisms based on the examples. Compared to other types of language variation, an occasional euphemism is characterized by wordplay, originality, humour and funny texts. Occasional euphemisms provide serious grounds for independent creativity manifested by the authors. The meanings expressed by euphemisms are rather unstable and are determined by the context; therefore, the examples under analysis have been taken from various types of discourses. The author, who is familiar with all the stylistic variants of a word, resorts to different euphemisms trying to replace vulgar and obscene words. Thus, one of the main functions of a modern speaker is to create adequate euphemisms that are used to substitute a bad meaning, avoid unpleasant situations or disguise the reality. We are guided by euphemisms, because we want „to sanitize" our language by all means.

Keywords: euphemism, euphemy, classification of euphemisms, lexical creativity, lexical innovation, occasionalism, taboo.

Abstract: Articolul trebuie conceput ca o sinteză a modalităților de eufimizare în baza exemplelor. În comparație cu alte variante ale limbii, eufemismul ocazional se individualizează prin jocurile de cuvinte, prin originalitatea sa, prin evoluția umoristică și prin ludicul textelor. Eufemismul ocazional este un teren de manifestare a creativității autonome pentru autori. Sensurile eufemismelor sînt instabile și sînt determinate de context, de aceea exemplele au fost identificate în texte din diverse discursuri. Înlocuind cuvintele vulgare și obscene considerate de vorbitor sau de societate, emițătorul recurge la eufemisme percepute analogic, presupunînd astfel o familiarizare cu toate variantele stilistice. Astfel una dintre funcţiile esenţiale ale vorbitorului de astăzi este născocirea de eufemisme adecvate, care să evite sensul răului, a evita situații neplăcute, a ascunde realitatea. Ne lăsam ghidați de eufemism, pentru că vrem, cu orice preț, „sa igienizăm" limbajul.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)

Keywords: eufemism, eufemie, clasificarea eufemismelor, creativitate lexicală, inovaţie lexicală, ocazionalism, tabu.

Există mai multe încercări de clasificare a eufemismelor, iar eterogenitatea nu trebuie să surprindă, întrucît clasificările se fac în funcţie de scopul urmărit, de criteriul luat drept bază, de orientarea lingvistică pe care o reprezintă cercetătorii etc. Mai trebuie avut în vedere și faptul că orice clasificare are un caracter deschis.

Cei mai mulţi lingvişti au pus la baza clasificării eufemismelor, aspectele (social, psihologic, lingvistic, pragmatic etc.), pe care le includ eufemismele. Astfel, B. Larin, pornind de la aspectul social, a distins trei tipuri de eufemisme:

a) eufemisme utilizate în limba literară (cum ar fi: a ajunge de poveste pentru „a deveni cunoscut printr-un fapt negativ”);

b) eufemisme clasice și profesionale (cum ar fi: angajat la serviciul salubrităţii pentru „gunoier”);

c) eufemisme familiare (cum ar fi: a avea grade pentru „a fi beat”, a merge la baie pentru „a merge la WC”)[Ларин, p. 78].

Aspectul social, interpretat ca origine, reprezintă fundamentul clasificării și pentru St. Ullmann. Lingvistul consideră că la baza originii (și, implicit, a clasificării) eufemismelor se află:

a) tabuul provocat de frică (de exemplu, numele direct al lui Dumnezeu este interzis la multe popoare). Printre altele, St. Ullmann s-a pronunțat și pe marginea numelor a 24 de tipuri de insecte și animale, care sînt, de asemenea, tabuizate în diferite limbi: viespea, furnica (dintre insecte), leul, tigrul (dintre animale);

b) tabuul condiționat de tact: se substituie termenii care sînt în raport direct cu astfel de fenomene, precum boala, moartea, devieri mintale și fizice, crime;

c) tabuul generat de decență: există trei sfere, după părerea autorului, care necesită substituirea eufemistică, acestea fiind sexul, părțile și funcțiile corpului.

St. Ullmann accentuează că fiecare epocă își are eufemismele sale: de exemplu, în sec. al XIX-lea, în SUA, femeile utilizau eufemismul talie pentru cuvîntul „corp” [Ullmann, p. 205-208].

Găsim rezonabil a invoca şi observaţiile cercetătoarei germane R. Rada privind distincţia dintre eufemismele uzuale şi eufemismele create ad-hoc (sau ocazionale) [Rada,

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)

p. 87]. Insistînd asupra deosebirilor dintre aceste două tipuri de eufemisme, autoarea constată că primul tip face parte din vocabularul de bază şi este înregistrat în dicţionarele lexicografice, în timp ce al doilea tip este utilizat spontan şi are impact eufemistic doar într-un anume context situativ, fără şanse de a se încetăţeni în limbă. În legătură cu acest tip de eufemisme, invocăm şi observaţiile lui É. Benveniste care menţiona că „numai situaţia determină eufemismul şi, în funcţie de faptul dacă ea este tipică sau accidentală, formează tipul expresiei eufemistice în conformitate cu normele unei sau altei limbi” [Бенвенист, p. 372].

Clasele de eufemisme, prin urmare, au caracter deschis și, uneori, suprapus. Putem aminti aici și de alte clasificări ale eufemismelor. Astfel, R. Budagov, îmbinînd diferențele diastratice și cele diafazice, separă eufemismele în două clase mari: eufemisme literare și eufemisme argotice. La prima clasă, cercetătorul atribuie eufemismele care au funcția de atenuare, precum ar fi vîrstă respectabilă pentru „bătrîn”. Aceste eufemisme, după cum afirmă autorul, pătrund în limba literară și îmbogățesc vocabularul, extind polisemia, sporesc numărul omonimelor etc. Celălalt tip de eufemisme, numite argotice, reprezintă utilizări în locul unor cuvinte „incomode”. De obicei, la astfel de eufemisme se recurge atunci cînd, aparent, nu sînt necesare substituirile (de exemplu, în sec. al XIX-lea. în Rusia, se utilizau eufemismele mi-am curățat nasul sau am folosit băsmăluța).

Examinarea definițiilor și a observațiilor formulate pe marginea eufemismelor ne permit să identificăm mai multe clase de eufemisme. Consemnînd diversitatea eufemismelor, trebuie să reliefăm, din punct de vedere lexicografic, clasa eufemismelor stabile și clasa eufemismelor ocazionale. Eufemismele stabilee sînt cunoscute, de regulă, de majoritatea vorbitorilor (de tipul aghezmuit cu sensul de „beat”) și sînt înregistrate de dicționare prin remarca euf.

În funcție de stabilitatea eufemismului, putem distinge eufemisme stabile și eufemisme ocazionale. Eufemismele stabile (sau lingvale) sînt cele care s-au încetăţenit în limbă, fiind cunoscute de majoritatea vorbitorilor. De exemplu, pentru denotatul „bătrîn” se folosesc eufemismele om în etate/cu experienţă de viaţă/de vîrstă pensionară/de vîrstă respectabilă; pentru „mort” – răposat; pentru „afemeiat”, „seducător” – donjuan; pentru „amant” – prieten; pentru „urină” – treaba mică. De obicei, acest tip de eufemisme este înregistrat și evidențiat în dicționare prin abrevierea euf. sau eufem. Deseori, aceste cuvinte își pierd funcția eufemistică, păstrînd doar „haina” neutră a conținutului (de exemplu: „Acesta nu e prietenul meu, e doar coleg de serviciu”).

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)

Eufemismele ocazionale (efemere, contextuale sau ad-hoc) sînt cele care au toate caracteristicile de bază ale unui eufemism, dar sînt create şi utilizate doar într-o situaţie concretă, ca mai apoi să fie uitate: Merg să mă relaxez puţin pentru „merg la veceu”; A aplica sistemul două degete pentru „a vomita”. Eufemismele ocazionale mai sînt numite și „eufemisme ale autorului” și reprezintă variante lexico-semantice ocazionale care apar într-un discurs ca urmare a mutaţiilor semantice sau a creativităţii ocazionale: „Uh, ticălosul, măgarul, bulangiul de Eduard, ovăz trecut prin cal, cum mi se uita el prietenește în ochi și-mi freca femeia” (Moraru, p. 42): ovăz trecut prin cal pentru „rahat”. Acest tip de eufemisme este alcătuit dintr-un cuvînt, dintr-o expresie sau chiar dintr-o propoziţie cu sens metaforic: „Fiecărei minciuni iliesciene (de genul: «Nu ne vindem ţara!») îi corespunde o minciună băsesciană (de genul: «Voi susţine micii întreprinzători!»)” (Lumea, 2010, nr. 2, p. 60); „Apar elemente voroniste în retorica lui Lupu” (www.pldm.md, vizitat 14.12.2010).

Fiind unităţi denominative indirecte, ce „exploatează” sensuri neînregistrate de dicţionare, eufemismele ocazionale sînt utilizate de ziariști în dorința de a evita denumirile convenţionale, deja instituţionalizate, ale unor realităţi nedorite sau obscene, cît și de a imprima comunicării un pronunţat caracter incitant, conotativ. Astfel, în expresia „fostul ţine-cal al lui Băsescu” (Academia Cațavencu, 24-30 iulie 2012, p. 3) efectul conotativ – cu aluzie transparentă la funcția persoanei respective – este mult mai puternic decît folosirea numelui „Emil Boc”. Paleta eufemistică a unei îmbinări stabile de cuvinte e în funcţie directă de situaţia ce urmează a fi evocată şi, totodată, voalată. Astfel, cineva poate scapă boii în păpuşoi şi cînd odrasla lui nu frecventează orele, şi cînd subalternul lui nu respectă programul de lucru etc. (într-un cuvînt, avem motive de a distinge categoria „eufemismelor polilexicale ocazionale”). Apariția eufemismelor ocazionale poate fi considerată și drept efect al creativității limbajului. Eufemismele ocazionale au, deseori, ca sursă tradiţiile şi ritualurile comunităţii în care sînt utilizate: a întins picioarele (un calc după rus. протянуть ноги), a mirosi a pămînt/iarbă, a sta degrabă în Mausoleu, trebuie să-l împăiem, a face amiaza în biserică, a trece degrabă vămile, a pregăti podişoare etc.

La baza eufemismului se află, de cele mai multe ori, raportul analogic dintre termenul utilizat și realitatea exterioară pe care o invocă. În felul acesta, se dezvoltă un tip special de polisemie în funcție de context și de intenția de comunicare. Sintetizînd cele expuse, migrația cuvintelor poate fi reprezentată în felul următor: limbaj specializat → transfer de sens (creat direct sau ad-hoc prin extinderea figurată/metaforică a

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)

semnificatului) → limbă comună. De exemplu: Există şi un număr impunător de eufemisme ocazionalisme creaţii lexicale: „Mari lepre şi noi işti cu tunu-ntre picioare” (Cheianu, p. 62); „I-am îmbrăcat băieţandrului său cămaşa de noapte” (Moraru, p. 48); „Ia uitaţi-vă, oameni buni, ce melesteu are!” (Busuioc, p. 9); „Limba perfect moldovenească a Marcelei îi demonstrează glumeţului meu” (Cheianu, p. 230); „Curva îi zări, în sfîrşit, mădularul care-o uimise pe muierea de la judecată” (Busuioc, p. 17); „Chestia asta răzvrătită între picioare” (Cheianu, p. 178); „N-ai grijă, strumentul îşi găseşte drumuleţul fără lampă...” (Busuioc, p. 74); „Despre ce nu vorbesc românii: despre ce fac în pat, despre mărimea «jucăriei» şi dacă înşeală” (http://adevarul.ro/locale/cluj-napoca, vizitat 03.04.2015) etc.

E. Coşeriu menţiona, referitor la procesul de creativitate în limbă, că „momentul în care s-a creat un cuvînt acela este echivalentul actului de creaţie poetică, care, de altfel, e de la «a face», deci «cînd s-a făcut», nu «cînd s-a întrebuinţat». Pe urmă îl putem întrebuinţa în mai multe feluri şi reproduce” [Coşeriu, p. 49]. Deci momentul creării eufemismului ocazional este echivalentul actului de creație, iar întrebuințarea acestuia în mai multe contexte și apariția lui în vocabularul activ este o repetiție, o „reproducere”.

Se poate constata că, eufemistmele stabile şi cele ocazionale a unităților polilexicale i-a preocupat doar sporadic pe lingviști și, firește, descrierea lor sistematică e în sarcina investigațiilor ulterioare.

Bibliografie

Busuioc A. Hronicul Găinarilor. Chişinău: Editura Prut Internaţional, 2006. 197 p.

Cheianu C. Sex & Perestroika. Chişinău: Editura Cartier, 2009. 192 p.

Coșeriu E. Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu. București: Editura Fundației Culturale, 1996(a). 184 p.

Moraru A. Nu mă tentează. Chişinău: Editura Cartier, 2011. 103 p.

Rada R. Tabus und Euphemismen in der deutschen Gegenwartssprache. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2001. 212 p.

Ullmann St. Semantics:an introduction to the science of meaning. Oxford: Basil Blackwell, 1962. 278 p.

Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва: Прогресс, 1974. 446 с.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)

Ларин Б. А. Об эвфемизмах. В: Ученые записки Ленигр. ун-та., Ленинград: ЛГПИ, 1961. с. 78-86.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V4012 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:17 UTC)